

KÖRÖS.

A Körösök medencéjének természetföldrajzi jellemzése

A Körösök egy 27 537 km²-es vízgyűjtő medencét képeznek, amely főként 4 folyó egyesüléséből keletkezett, ezek a Fehér-Körös, a Fekete-Körös, a Sebes-Körös és a Berettyó. Ezek a folyók a Nyugati-Szigethegység nyugati hegyoldalairól gyűjtik össze a vizeket. A medence domborzatának 0,2%-át magas hegyek (1 600-2 900 m), 0,5%-át közepes hegyek (1 200-1 400 m), 20,5%-át dombok és fennsíkok (200-400 m) és 52%-át síkságok (70-100 m) alkotják. A folyók teljes hossza, beleértve a mellékfolyókat is, 3 345 km-t tesz ki, amelyből 198 km a Berettyónak, 207 km a Sebes-Körösnek, 168 km a Fekete-Körösnek, 248 km a Fehér-Körösnek, 37 km a Kettős-Körösnek és 91 km a Hármaskörösnek felel meg. A fő folyók

hossza 949 km-t ér el. Ezek a folyók a Szigethegység nyugati részének, és pedig a Réz-hegységnek, Bihar-hegységnek, Királyerdőnek, Béli-hegységnek és Zarádnak vizeit gyűjtik össze és szállítják. Keleten a medencét a Szamos- és Maros medencéje és a Bihar-hegység határolja.

A Körösök partjai már a neolitikumban lakottak voltak, mivel a folyók térsége a legrégebb idők óta ideális környezet volt az emberi települések számára. A folyók vize alkalmasnak bizonyult az ivásra és mosásra, vizeik által leszállított hordalékok az egyik legtermékenyebb termőföldet képezték és képezik napjainkban is, a berkek pedig az építőanyagként és tüzelőként hasznosított faanyagot, illetve a fonáshoz szükséges vesszőt biztosították.

A víz halakban gazdag volt, és ugyanakkor a folyó medrében levő sárga fémekkel bármit meg lehetett vásárolni. De tavasszal, hóolvadáskor, a folyók kiléptek medrükből és elárasztották az emberi településeket. Az emberek, tehetetlenségükben, visszahúzódtak a vizek haragja elől. 1613-tól kezdődően számos olyan munkálatot végeztek, amelyek az áradások leküzdésére és az árterületek lecsapolására irányultak. A topográfiai felmérések segítségével 1756-1829 között megépítették az első gátakat a Körösök alsó szakaszán és megrövidítették folyásukat, átvágva egyes kanyarulatokat. Így, a Fekete-Körösön 41 kanyarulatot vágtak át, 12,5 km-rel rövidítve meg a folyót, a Fehér-Körös pedig 39 km-t vesztett hosszából.

A múlt század vége felé és a XX. század elején számos gyűjtocsatornát terveztek, amelyeknek egy részét meg is építették, és amelyek a folyók közti síkságok áradások elleni védelmét biztosították. Jelenleg mintegy 201 100 ha áradások elleni védelme biztosított, ebből egy 28 200 hektárnyi terület mesterségesen lecsapolt.

Mindezek a gátemelések és lecsapolások számottevően megváltoztatták a Körösök térségének jellegét, jelentősen éreztetve az antropogén hatásokat. Magától értetődik, hogy a Körösök ezer, vagy akár száz évvel ezelőtti ökoszisztémái nem hasonlítanak a mostaniakra, sem konfigurációjuk, sem biodiverzitásuk tekintetében. Az időbeni eltérések a magasság csökkenésével párhuzamosan nőnek. A Körösök hegyekben levő, felső szakaszába az ember csak kis mértékben avatkozott be, átalakítva egyes erdőrészeket kaszálókká, ritkábban mezőgazdasági területekké. A Körösök síksági, alsó szakaszán azonban az erdei ökoszisztémákat szinte teljesen tönkretették, ezeknek a helyét a legelők és az agroökológiai (élelmiszer- és takarmánynövények táblái) vették át. Az éghajlati feltételek, a talaj és a domborzat, összekapcsolva az emberi behatásokkal, a Körösök jelenlegi flórájának és faunájának sajátosságait határozták meg.

A három Körös által áztatott Körösök vidéke festői környezetként és sajátos néphagyományokban, szokásokban gazdag vidékként volt ismeretes. Annak ellenére, hogy az utolsó évtizedekben a természetes környezet és a népi, anyagi és szellemi kultúra változásokat szenvedett, az embernek hatalmában áll újraéleszteni a tájat, és megszépíteni saját életét.